

Нагорний Ю.

Науковий керівник – доц. Чотик С. В.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ БАТЬКАМИ В АВРААМІСТИЧНИХ РЕЛІГІЯХ

За будь-яких часів сім'я відігравала значну роль у виховному процесі: інколи – головну, інколи – поступалася «пальною» першості школі та суспільству (соціуму), але завжди саме у сім'ї починався процес виховання дитини. Про сучасну сім'ю багато пишуть і говорять. Адже, виховання дітей у XXI столітті, – процес поєднання плідної та наполегливої праці як сім'ї, так і школи та суспільства.

Одвічна проблема, яку можна назвати альфою і омегою сімейного життя – це виховання дитини. У чому полягає мудрість виховання? Цим запитанням задаються чимало щойно створених сімей та фахівців у сфері психології і педагогіки.

Особливості сімейного виховання вивчали М. Буянов, А. Варга, Ю. Гіппенрейтер, Е. Ейдемільер, О. Захаров, А. Личко, З. Матейчек, Е. Фромм, Г. Хоментаскас, Р. Шнайдер та інші.

Незважаючи на широке вивчення проблем сімейного виховання, ми не зустрічали наукових пошуків щодо аналізу особливостей виховання дітей в сім'ях представників різних релігій.

Мета статті – проаналізувати основні психологічні особливості виховання дітей батьками в авраамістичних релігіях.

За словами Дж. Локка, новонароджений – чистий аркуш паперу. Дитина чекає на інформацію про оточуючий світ, їй все цікаво. Вона не говорить, тільки уважно дивиться і слухає, вбираючи в себе все, що відбувається навколо. Саме у цей період відбувається становлення особистості, закладаються основи, якими вона буде керуватися протягом усього життя. Саме сім'я і виховання дитини у ній є визначальним чинником цього.

Із соціально-психологічного погляду *сім'я* є малою соціальною групою людей, що заснована на шлюбі та (чи) кровній спорідненості і функціонує на основі спільного побуту, матеріальної і моральної взаємодопомоги. За словами Л. Шнейдер, сім'я – це складне багатоаспектне утворення [8, с. 24].

Побудова виховного процесу в сім'ї у площині особистісно орієнтованого виміру, повинна визначатися трьома виховними позиціями: розуміння дитини, визнання дитини, прийняття дитини. На основі таких позицій, підкреслює І. Бех, повинні ґрунтуватися сучасні взаємини батьків з дитиною [4, с. 137].

В основі релігійного виховання лежить феномен сакралізації (від лат. *Sacrum* – священне), тобто наділення явищ навколишньої дійсності священним змістом, додання божественного сенсу повсякденним світським процедурам через обрядове освячення. Авраамічні релігії, або авраамічні віровчення – релігійні системи (юдаїзм, християнство та іслам), які розвинулися на основі віровчення праотця Авраама.

Кожна релігія, яка буде розглядатися, має індивідуальний, специфічний підхід до послідовників. Дане дослідження, це спроба розглянути детальніше ці підходи.

Сімейне виховання в контексті християнства. За словами В. Дружиніна, жодна світова релігія не відводить стільки важливості сім'ї в системі віровчення як християнство [3, с. 63].

Коли в шлюбі і любові з'єднуються два серця і два життя та народжується нова сім'я, молоде подружжя перш за все думає про правильне виховання майбутніх дітей. У давнину Маноах (біблійний персонаж) задав питання: «Що нам робити, коли народиться дитина?». Як говорить Е. Уайт, це ж питання ретельно обмірковують сучасні батьки, приймаючи дорогоцінний і безпорадний дар, ввірений їм піклуванню [7].

Варто розпочати з того, що головна соціальна функція сім'ї в християнській культурі – це духовно-моральне виховання дітей у традиціях християнства. Звідси, народження дітей у християнській родині сприймається не як випадкові події, а як Божий дар. Такий дар – мати і

батько, які зобов'язані «берегти і примножувати», а також розкривати в них всі якості і таланти, які приведуть їх до добродесного життя християнина.

Релігійне виховання передбачає повагу і віру в людину за прикладом того, в Кого вірять. Головною ціллю для християнина є Царство Боже. Тому християнська родина повинна ставити собі за мету допомогти дитині прямувати до нього, «обожествляючись» та духовно зростаючи при цьому.

Зміст такого виховання буде визначати система цінностей, які зорієнтовані на Головний ідеал. Тому формування характеру, родинне та суспільно-громадське виховання, патріотичне та моральне матимуть християнське забарвлення.

Основні принципи виховання в іудаїзмі. Х. Донін говорить, що Тора вчить, що всі милості і добрі справи, які може зробити людина за все своє життя, – ніщо в порівнянні з вихованням синів і дочок, щоб вони «дотримувалися шляхів Бога: творити милість і справедливість» [2, с. 2].

Коли чуєш про єврейське виховання, мимоволі виникає образ єврейської дитини, яка схилилася над Торою і старанно вивчає напам'ять її розділи. Як говорить юдейський вчений, С. Шойхет у своїй статті «Єврейське виховання»: «І це, на думку більшості, на сьогоднішній день, позбавлене будь-якого здорового глузду».

І. Павлов визначив *виховання*, як процес збереження історичної пам'яті популяції, і як один з основних механізмів її виживання. Якщо слідувати його визначенню, то, можливо, саме завдяки вихованню, популяція євреїв виживає вже не одне тисячоліття, попри постійні спроби цю націю винищити.

Загальною основою для єврейського виховання є ставлення до двох фундаментальних єврейських релігійних текстів – Тори і Талмуду. Вивчення Тори у євреїв є центральним завданням. Тому, виходячи з цього, найбільш відоме місце, яке відображає повинність єврея вчитися і передавати знання, міститься в молитві «Шма, Ізраел», головній молитві єврейської традиції (ПЗ 6:4-7). «*І тільки навчиш цього синів своїх, і будеш говорити про них, як сидітимеш удома, і як ходитимеш дорогою, і коли ти лежатимеш, і коли ти вставатимеш.*»

В основу єврейського виховання було покладено прищеплення соціальних, трудових та релігійно-культурних навичок переважно через участь дітей у сімейній та общинній діяльності. Запорукою успіху в цей період була сімейна, кланова і племінна солідарність і патріархальна організація сім'ї з її незаперечним авторитетом батьків, в першу чергу, батька (Вих. 20:12; ПЗ. 5:16;)» [9].

Виховання дітей у традиціях іудаїзму зводиться, до того, що дітей, з раннього віку готують до тих ролей, які їм належить виконувати у дорослому житті. При цьому, однією із головних якостей стає вміння перебудовуватися, у залежності від навколишнього оточення, щоб постійно бути в потрібній якості.

Особливості виховного процесу в релігії ісламу. У мусульманській громаді всі сторони життя людини і суспільства регламентовані релігією. Виховання дітей у лоні сім'ї не тільки заохочується, але і є обов'язком подружжя [5, с. 16].

У Священні книзі мусульман говориться наступне: «Поважайте своїх дітей і добре виховуйте їх». Таким чином, на мусульманських батьках лежить велика відповідальність за виховання своїх дітей.

Тут доцільним буде зазначити, що при вихованні дітей в Ісламі застосовується метод «батога і пряника», але він дещо змінений від звичного розуміння. Основа методу – постійний стимул. Якщо дитина робить хороший вчинок, то він неодмінно буде відзначений добрим словом, похвалою або навіть подарунком [2, с. 116]. У разі якщо чадо робить поганий вчинок, з точки зору сім'ї або суспільства, то перший раз проступок буде проігнорований, якщо випадок поганій поведінки повториться, то покарання не змусить себе чекати, проте осуд його буде піднесено у формі настанови, щоб дитина усвідомила свої недоліки.

Для мусульман тяжкість цього вантажу полягає в тому, що діти довірені їм всевишнім і в Судний день вони будуть відповідати за них перед Аллахом [6, с. 15]. Виховання людини найбільш плідно в ранньому віці. Адже саме в ці роки формуються основи особистості. Чим доросліша дитина, тим важче вона піддається переробці. З м'якого воску можна зліпити що завгодно, але затверділий віск легше перетворити в порошок.

Загальні принципи виховання дітей укладені в словах Імама Садика (ас) : «Нехай ваша дитина вільно грає, поки їй не виповниться три роки. Потім перші сім років ретельно

доглядайте за нею, а протягом наступних семи років будьте її другом. Так ви досягнете успіху. Якщо ж ви вчините інакше, то вона не виросте хорошою людиною» [1]. Виховати дітей (в родині) згідно Ісламу – справа нелегка. Якщо батьки вдень і вночі, не знаючи лінії, не покладаючи рук, з терпінням, розумом і на хорошому прикладі проводитимуть намічену (по вихованню дітей) роботу, то їхні зусилля увінчаються успіхом. Вихований таким чином син (дочка) – гідність для батьків, села, батьківщини і для всіх мусульман.

У мусульманській громаді всі сторони життя людини і суспільства регламентовані релігією. Тут, як ніде інше не має поділу на духовне життя та світське, – все в одному. Мусульманське виховання відповідає на всі життєві питання, з якими стикається людина, незалежно від свого віку.

Сім'я - один з найважливіших виховних інститутів, роль і значення якого у формуванні особистості важко переоцінити. У сім'ї тісно сплетені подружні, батьківські та дитячі взаємини. Діти гостро реагують на всі зміни в сім'ї. Вони особливо чутливі до оцінки дорослого, його позиції стосовно до себе, до станів матері і батька, тощо.

Кожна з перерахованих авраамістичних релігій має свої особливості у виховному процесі. За словами Г. Сковороди: «Своє виховання зберігається у природі кожного народу, як вогонь і світло невидимо зберігаються у кремені».

За останнє десятиліття у процесі виховання дітей помічається значний вплив лібералізму. Гуманізм стає новою філософією, нових батьків...але чи правильно це? Це все і є викликом для подальшого дослідження і розробки психолого-педагогічних рекомендацій батькам щодо виховання дітей

ЛІТЕРАТУРА

1. Воспитание детей в Исламе или три периода взросления [Электронный ресурс] // [2003-2015 Информационно-аналитический канал ANSAR]. – Режим доступа : <http://www.ansar.ru/rightway/vospitanie-detej-v-islame-ili-tri-perioda-vzrosleniya>
2. Донин Х. Ты и второй дом. Розділ 18 [Электронный ресурс]. / Х. Донин. Режим доступа: <http://sinagoga.jeps.ru/Pdf/Haim%20Donin>
3. Дружинин В. Н. Психология семьи. – М.: «КПС», 1996. – 160 с.
4. Кравчук Л. Проблема сімейного виховання як наукова проблема / Л. Кравчук // Наукові записи. Серія: Педагогічні науки. Випуск 88, Олександрія. – С. 137–143.
5. Кузьміна С.Л.: XIX століття: наука і релігія в мистецтві виховання // Педагогіка. -№ 2, 2009. – 714 с.
6. Сукдео П. Ислам Краткий справочник для христианства. Варнава, СПб.: 2005. – 91 с.
7. Уайт Елена Воспитание детей [Электронный ресурс]. / Е. Уайт. Режим доступа:http://www.otkrovenie.de/white/knigi/34_Vospitanie_detej/kniga.htm
8. Шнейдер Л. Б. Семейная психология: Учебное пособие для вузов. 2-е изд. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2006. – 768 с.
9. Электронная еврейская энциклопедия [Электронный ресурс]. / Режим доступа: http://www.eleven.co.il/pic/head_03.gif

Неверенко В.

Науковий керівник – доц. Андрійчук І.П.

ПРОЯВИ СИНДРОМУ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Звертаючи увагу на швидкоплинність сучасного ритму життя, найбільше люди страждають від проявів стресових ситуацій у повсякденній професійній діяльності. Вважається, що саме стрес служить засобом мобілізації захисних механізмів, що допомагають або пристосуватися до нової ситуації, або чинити опір подіям, що виникають. Безперечно, що стресогени обумовлюють виникнення емоційного напруження, зміну психологічного стану і найбільш чітко такі зміни можемо прослідкувати в професійній діяльності педагогічних працівників. Загалом, слід зазначити, що саме синдром професійного вигорання у роботі розглядається як наслідок довготривалих професійних стресів.